



### **Kızılderililer Nasıl Yok Edildi?**

Bartolome de Las Casas

İstanbul, Şule Yayınları, 2017, 111 Sayfa, ISBN:978-975-7796-24-4

Esengül ARGUN\*

Eser, söz konusu dönemde bizzat bulunan, Piskopos Bartolome de Las Casas tarafından yazılmış mektuplardan oluşmaktadır. Yazar, Kristof Kolomb ile seferlere katılmıştır. Dolayısıyla *coğrafi keşiflerin* ne boyutta ve hangi şartlar altında yaşandığını anlayabilmemiz açısından ana kaynak hükmündedir. Hristiyan birinin, döneme dair bir öz eleştiri niteliğine sahip eserden bazı pasajları, metnimizin içerisinde yer vermeye çalıştık.

Coğrafi keşifler sahiden keşif midir? Keşif nedir? Sömürge kavramının altında yatan vahşetleri yumuşatmak için kullanılan bir kavram mıdır? Aslına bakılacak olursa en minimal haliyle bu esere göre dahi, bir coğrafi *keşiften* bahsedebilmek oldukça güçtür. Çünkü Kristof Kolomb'dan çok daha önceleri bu yerleri gidip gören insanlar vardır ve dahası Afrika'da yaşayan insanlar da vardır. Avrupa'nın bu insanlardan yeni haberdar olması bir keşif sayılamaz, bu onların yeni bir bilgi edindiğinin izahı olabilir. Bu topraklara sonradan gelmişler ve buraları öğrenmişlerdir. Keşif tanımı ile hiçbir ilgisi yoktur. Ancak sömürge kavramı ile faaliyetleri birebir örtüşmektedir. *Coğrafi keşifleri* belki de coğrafi soykırımlar, coğrafi katliamlar, coğrafi saldırılar, coğrafi sömürgeler olarak tanımlanmak daha uygun olmalıdır. Eserde de net bir şekilde görüleceği üzere, İspanyolların Aztekler üzerindeki faaliyetlerine *keşif* kılıfı giydirilerek, zannederiz ki yumuşatılmaya çalışılmaktadır.

\*Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, tezli yüksek lisans öğrencisi, esengulargun552@gmail.com

Kavram analizine İspanya'nın sömürgecilikteki rolünü anlamaya çalışarak yaklaşalım. İspanya sömürgeciliği ile ilgili aklımızdan çıkarmamız gereken üç şey *gurur*, *hirs* ve *risk*dir. Bunlar, sömürgeciliği tetiklemiştir. İspanyol fatihlerinin çoğu günlük tutan insanlardır. Lopez de Gomara da bir tarihçi olarak ifadelerinde Tanrı adına sömürü yaptığını, onlara insan eti yememeyi, insan kurban etmeyi yasakladıklarını, demirli alfabeyi kullanmayı öğrettiklerini söylemektedir. <sup>1</sup> Esasında vurgulamak istediği, yerlilere *insanlık bahşetmiş* olmalarıdır. İnsanlık bahşedenler Las Casas'a göre şunları yapmıştır:

*“Anne sütü emen bebekleri zorla alıyor, ayaklarından tutup başlarını kayalara çarpıyorlardı. Bazıları ise onları yüksekte ırmaklara atıyor, bir yandan da gülerken şakalaşıyorlardı. Çocuklar suya düştüğünde: ‘Kıml kıml oynuyorsun, seni küçük şey seni!’ diyerek gün geçtikçe daha da iğrençleşiyorlardı”. (s.26)*

Tabi bunu eserde de görebileceğimiz gibi acılı bir sürecin sonunda *başarmışlardır*. İspanyolların, Müslümanlara karşı yürüttükleri politika yani Reconquista, onların genel anlamda politik davranışlarına da yansımıştır. İslâma karşı mücadeleleri, deniz aşırı bir boyuta taşımışlardır. Daha sonra Kristoff Kolomp gibi insanların desteklenmesiyle de bu politikalarında Hristiyanlık'ın yayılmasını bir aracı olarak görmüşlerdir. İslâmı çökertme güdüsü İspanyollarda daha fazla olduğu için, bu uğurda son derece acımasız ve katı olmuşlardır. Medenileştirme misyonlarından da önce bir ilâhi misyonları bulunmuştur. Bu katılık, davranışlarına da yansımıştır.

*“Önce direkler üzerine tahta çubuklardan bir ızgara yapıyorlardı. Sonra, onları ızgaraya bağlıyor, altlarına da hafif bir ateş yakıyorlardı. Yerliler bu korkunç işkenceler altında, çığlıklar atarak can veriyorlardı. Bir keresinde dört veya beş önemli beyin bu ızgaralar üstünde yandığını gördüm”. (s.26)*

İspanya'nın deniz aşırı seferlerinin özellikle amacı, Portekiz'in doğudaki üstünlüğüne alternatif bir yol olarak rekabet edebilecek bir güç arayışı ile ilgili olmuştur. Yine Portekizlilerden farklı olarak İspanyollar *keşif ettikleri* yerlerde kalıcı olmaya özen göstermişlerdir. Onların katı davranışlarının akıl almaz boyutlara ulaşmasını sağlayan bir diğer etken de budur. Ekstremadura'dan yani batı sınırından Portekiz, İspanya'nın ve güneyindeki Endülüs'e bağlı, küçük asil ailelerin çocukları; para, ün, şan, şöhret, servet aramışlardır. Kendi notları ve diğer eserlerden hareketle, özellikle Kolomb'un günlüklerinin satır aralarında, *beyazların zafer dolu muzaffer tarihlerinin* meşruiyeti kolonyal metinlerde yer almıştır. Böylece şiddet, meşrulaşıyordu. Yerlilere kendilerince örneğin hizmetçilik gibi roller biçmişler ve bu rolleri üstlenmek istemeyenlere karşı da şiddet uygulamışlardır.<sup>2</sup> Çünkü yerliler Kolomb ve yanındakiler için *iyiden iyiye kötü* ye dönüşmüştür. Bu kötü imgesi oluşturulmaya çalışılırken meşruiyetin gerekçelerinden biri de yerlilerin topraklarında kolonizasyonla birlikte gelen idari dönüşümdür. Bu da şiddetin meşrulaştırılmasını kolaylaştıran bir başka unsurdur. Bu *beyaz insanlar*, *dinsiz* yerlilere yeni bir din getirdikleri için kendilerini peygamber olarak görmüşler, yani bu misyonu üstlenmişlerdir. Dönemin metinlerinin neredeyse tamamında; Hristiyanlaştırma, cinsel şiddet, kölelik, asimilasyon, toptan imha vb unsurlar yer almaktadır. Tüm bunlar koloni dönemine ait metinlerdeki meşru şiddetin unsurlarıdır. Metinlerin geneli fetihleri içerecek şekilde yazılmıştır.

<sup>1</sup> Carmen Martinez Martinez, Francisco López de Gómara ve Hernán Cortés: kroniklerin Oaxaca Vadisi Markisi ile ilişkisine dair yeni tanıklıklar, Amerikan Araştırma Yılı, sayı, 67, 2010, ss.267-302.

<sup>2</sup>İsmail Coşkun, Kristof Kolomb'un Günlükleri, İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi, cilt,3, sayı,6,2003, ss.107-116.

*“Kaçabilenlerin hepsi ya ormanlara sığınıyor ya da dağlara turmanıyorlardı... Bunun üzerine Hristiyanlar, özellikle kötü tazı ve köpekler yetiştirdiler. Bu hayvanlar bir yerliyi görür görmez, kaşla göz arasında paramparça ediyor, bir domuzdan daha çabuk yiyorlardı”.*(s.27)

Bu fetih hareketlerinin daha iyi anlaşılabilmesi adına, Aztek Uygarlığı'nı ortadan kaldıran, acımasızlık, hilekârlık, şiddet ve şans sıfatlarıyla tanınan, en ünlü fatihlerden biri, Hernan Cortes (Ferdinand)'in faaliyetlerini değerlendirelim. Soylu bir aileden gelen Ferdinand, sağlıksız bir çocukluk dönemi geçirmiş ve ilerleyen yaşlarda da başladığı hukuk eğitimini yarıda bırakmıştır. Çünkü yenedünya (sömürüler ve altınlar) hakkındaki söylentiler, servete ulaşma arzusu Ferdinand'ın aklını çelmiştir ve Hispanyola Adasına gitmeye karar vermiştir. 1503'te Amerika'ya ayak bastığında yaptığı ilk iş noterlik olmuştur. Soylu bir aileden geldiği için de kendisine direkt olarak toprak tahsis edilmiştir. Topraktaki yerlilerin görevi de *elbette* Ferdinand'a hizmet etmek olmuştur. Daha sonra askerî eğitim almıştır. Eğitimin bir parçası olarak da Hispanyola ve civarında, kendisine başkaldıran yerlilerin kontrol altına alınmasıyla ilgili görevler verilmiştir. Buralarda kendisini iyi bir lider, zeki bir yönetici, acımasız bir savaşçı olarak tanıtmış ve bu unvanlarla da nam salmıştır. Daha sonra Diego Velazquez, Ferdinand'ı *başarılarından* dolayı kendi ekibine almıştır. Amerika'da bir tane bile İspanyol ordusu yoktur, aralarında bu şekilde bir hiyerarşi mevcuttur. Lider conquistatörlerin altında çalışan başka conquistatörler yer almıştır. Dolayısıyla daha yüksek ve prestijli birinin altında yer almak demek, daha fazla hareket sahası, yani daha fazla ganimet elde etmek demektir. Anlaşıyor ki Ferdinand için bu iyi bir gelişme olmuştur. Ferdinand için iyi olan bu gelişme, yerlilerde şu şekilde karşılık bulmuştur:

*“...Onları daima yük hayvanı gibi kullandılar. Omuzlarında ve sırtlarında yorgun hayvanları gibi yaralar vardı. Hristiyanların kırbaç ve sopa darbelerini, tokat, yumruk ve hakaretlerini ve daha binlerce işkenceyi anlatmaya çok zaman ve kağıt gerekir. Hepsi anlatılamaz, ayrıca insanlar bundan ürkeceklerdir”.* (s.33)

İlerleyen zamanlarda Küba'nın fethinde yazıcı/kâtip olarak yer almıştır. Görevi ele geçirilecek altınların hazine kaydını tutmaktır. Bu Küba seferinde bir Dominikan rahibi olan, eserin yazarı ve yerlilerin koruyucu sıfatını almış olan Las Casas da bulunmuştur. Onun buradaki amacı misyonerlik faaliyetleri idi ancak yerlilere yapılan vahşeti görünce piskoposluk görevinden istifa ederek geri dönmüştür. 1542 yılında krala raporlar olarak yazdığı bu kitap, bir takım siyasi etkenler sebebiyle 1875 yılında yayımlanmıştır. Siyasi mekanizma bu katliamlara cevap verecek gücü toplayamamış olsa gerek. Çünkü; *“... Karı kocalar, çocuklarıyla beraber kendilerini asıyorlardı. Tanıdığım zorba bir İspanyol'un vahşetinden ötürü iki yüzden fazla yerli kendini astı. Sayısız insan bu şekilde yok oldu”.*(s.37)

Cortes'in filosu ilk gittiğinde 11 gemi, 100 denizci, 600 asker, 10 top, 16 attan oluşmuştur. <sup>3</sup> Orta Amerika'daki yerlilerden bir kısmı bu filoyu görünce savaşmadan teslim olacak kadar dehşete kapılmışlardır. Buraya iner inmez bir İspanyol geleneği olarak bir daha geri dönmeyeceğiz anlamında, tüm gemileri yakmışlar ve Hakiki Haç adında bir koloni kurmuşlardır. O zamanki Aztek kralı Montezuma, Cortes'in kendi üzerine geldiğini öğrenince, 5. Carlos'a bir mesaj göndermeye çalışmıştır. Mesajında, ona bağlılığını ve vergi ödeyeceğini belirtmiştir. Hatta, Azteklere demiri işlemeyi, uygarlığı öğretip sonra tekrar geri giden Tanrıları Quetzalcoatl'in hazinesini dahi vereceğini belirtmiştir. Ancak

<sup>3</sup> Ahmet Utku Özensoy, 15. ve 16. Yüzyıllarda Sömürgecilik Hareketleri, Fiyat Devrimi ve Sömürgecilik İdeolojisi, Tarih ve Gelecek Dergisi, cilt,5, sayı,3, 2019, s.819-834.

Cortes erken davranmış ve iki saatte 3000 Aztek erkeği ortadan kaldırmış, Cortes'in kendisi de 67 bin kadını vahşice öldürmüştür. İlk etapta esir alınan kral Montezuma da daha sonra öldürülmüştür. Yerlilerin Büyük Aztek Piramiti de derhâl Aziz Fransisko Katedrali'ne çevrilmiştir.

*“Hasta bir yerli, köpeklerden kaçamayıp diğerleri gibi parçalara ayrılacağını anlayınca bir ip aldı. Ayaklarından birine bir yaşındaki bebeğini bağladı ve kendini bir direğe astı. Bunu yeterince çabuk yapamadığından, köpekler gelip bebeği parçalara ayırdılar. Ölmeden önce bir keşiş onu vaftiz etme imkânı buldu”. (s.66)*

Yaşananlar karşısında Las Casas üzüntüsünü açıkça dile getirmiş, kraldan sık sık yardım istemiştir. Ancak kendi gözleri de değerli madenlerden başka hiçbir şey görmeyen kral, bu mektuplar karşısında tepkisiz kalmıştır. *Beyaz insan* altın, gümüş, para karşısında sınıfta kalmış, tüm duygu ve değerlerini yitirerek, insanlık ötesi bir varlık hâline gelmiştir. *“Amerika yerlilerinin Hristiyanlara karşı giriştikleri savaşta haklı olduklarına yüzde yüz eminim”*. (s.27)

Bartolome de Les Casas, aslında içinde bulunduğu şartları anlatabileceği bir eser yazmak için yola çıkmamıştır. Kristoff Kolomb ile birlikte hareket ettiği bu yolculukta şahit olduğu bu vahşetler karşısında duyarsız kalmayarak ve üstlenmiş olduğu dini görevin yetkisiyle krala ardı ardına mektuplar yazmıştır. Çok daha sonra bu mektuplar bir araya getirilerek bir kitap oluşturulmuştur. Bartolome de Les Casas bizzatı olayların içinde bulunması ve tüm bunlara şahit olması sebebiyle kişileri, coğrafyayı ve olayları oldukça başarılı bir şekilde tasvir etmiştir. *Coğrafi keşifler* ile ilgili başka kaynaklarla da örtüşen hadiseler, Bartolome de Les Casas'ın ifadeleriyle de oldukça önemli ölçüde bir kez daha açığa kavuşmaktadır. Piskopos, hem kıta ev sahibi olan yerlilerin olaylar karşısındaki tutum ve davranışlarını gözler önüne sermiş hem de İspanyol fatihlerinin faaliyetlerine objektif bir şekilde yaklaşmıştır. Yazar, bir *beyaz* ve Hristiyan olmasına rağmen, adeta sosyolojik bir yaklaşım sergilemiştir Bu noktada kendisinin asıl amacının, kraldan yardım istemek olduğu da göz ardı edilmemelidir.

Eserin İspanyolca'dan Türkiye Türkçesi'ne aktarımını sağlayan çevirmen Meryem Ural'dır. Söz konusu eserin dilindeki açıklığı, sadeliği ve akıcılığı göz önünde bulundurulursa oldukça başarılı bir çalışma sergilediği görülmektedir. Sömürge tarihi alanında yapılacak olan çalışmalar öncesinde, araştırmacıların muhakkak görmesi gerektiğini düşündüğümüz, başarılı bir şekilde çevirisi yapılmış olan bir ana kaynaktır.